

บทที่ 4

สภาพทั่วไป

การศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของครอบครัวและชุมชน เป็นการศึกษาปรากฏการณ์การใช้ที่ดินในการปลูกพืชเศรษฐกิจจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพทั่วไปของหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ที่ตั้งหมู่บ้าน การตั้งถิ่นฐาน ประชากร สภาพทางกายภาพ สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจจากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาดังกล่าวเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำ ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงในบริบทของชุมชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

4.1.1 ที่ตั้งปัจจุบัน

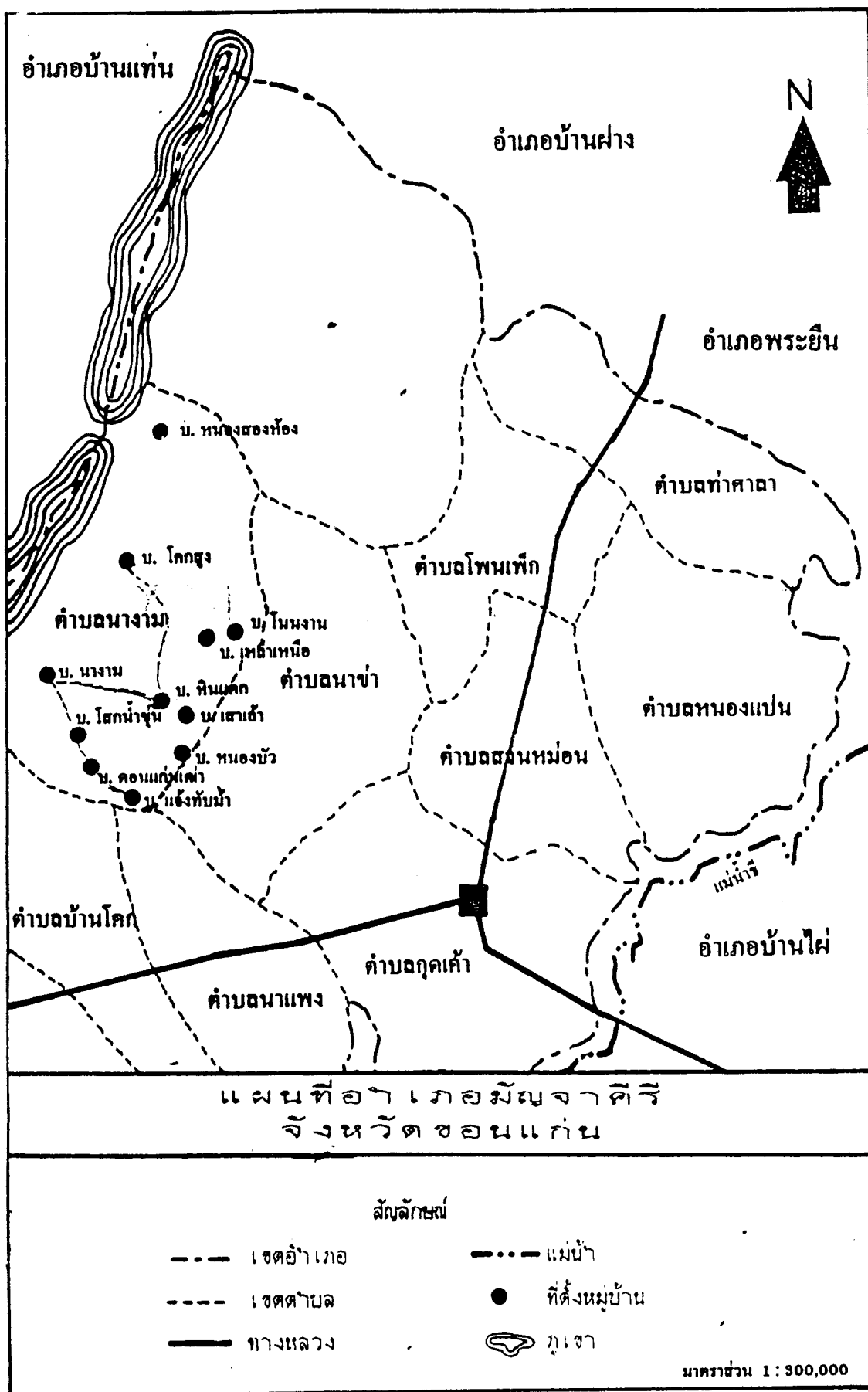
บ้านหินแตกหมู่ที่ 7 ตำบลนางาม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอมัญจาคีรี การติดต่อกับอำเภอมัญจาคีรี ใช้เส้นทาง รพช. หมายเลข 2099 และทาง รพช.11011/2 ต่อเชื่อมกับถนนหมายเลข 2284 ห่างจากอำเภอมัญจาคีรีประมาณ 28 กิโลเมตร ปัจจุบันมีพื้นที่ทั้งหมด 2,753 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.44 ของพื้นที่อำเภอ และร้อยละ 3.34 ของพื้นที่ตำบลนางาม โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านข้างเคียงดังนี้ (สำนักงานโยธาธิการจังหวัดขอนแก่น, 2534 : หน้า 24)

ทิศเหนือ	จด บ้านโคกสูง ตำบลนางาม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	จด บ้านแจ้งทับม้า ตำบลนางาม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันออก	จด บ้านเสาเ้า ตำบลนางาม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	จด บ้านนางาม ตำบลนางาม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

4.1.2 การคมนาคม

เดิมบ้านหินแตกติดต่อกับหมู่บ้านข้างเคียงและตัวอำเภอด้วยทางเกวียน 2 เส้นทาง คือ เส้นทางแรกเริ่มจากบ้านหินแตก บ้านหนองบัว บ้านหนองไม้ตาย บ้านหนองก้านเหลือง บ้านบัวใหญ่ และอำเภอเมืองจัตุมะคีรี รวมระยะทาง 16 กิโลเมตร เส้นทางที่สองเริ่มจากบ้านหินแตก บ้านนางาม บ้านโสกน้ำขุ่น บ้านแจ้งทับม้า บ้านนางาม และอำเภอเมืองจัตุมะคีรี รวมระยะทาง 28 กิโลเมตร การเดินทางของชาวบ้านจะเดินทางโดยใช้เกวียนเป็นยานพาหนะ และการเดินเท้าเปล่า ใช้เวลาไปกลับ 1 วัน การเดินทางไปยังอำเภอเมืองจัตุมะคีรี ส่วนใหญ่แล้วไปติดต่อราชการ ซื้อเสื้อผ้า และสิ่งของ เครื่องใช้ที่จำเป็นภายในบ้าน ต่อมาในปี พ.ศ.2518 ซึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีโครงการ กสช. ให้มีการจ้างแรงงานของคนในหมู่บ้านทำถนนโดยการถางป่าขยายถนน และขุดดินขึ้นเป็นรูปถนน ทำให้สามารถเดินทางโดยรถยนต์สะดวกมากขึ้น ซึ่งเส้นทางนี้ยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน และเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านหินแตกมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และมีการขยายพื้นที่ในการปลูกมันสำปะหลังมากขึ้น นอกจากนี้แล้วยังก่อให้เกิดการซื้อขายที่ดินมากขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่มีการซื้อขายที่ดินทำกิน ใครไม่มีก็สามารถขอแบ่งจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านได้ การซื้อขายที่ดินของบ้านหินแตก เริ่มปี พ.ศ.2514 ไร่ละ 2,000-3,000 บาท สาเหตุที่ขายเนื่องจากย้ายครอบครัวไปอาศัยอยู่จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีดินอุดมสมบูรณ์กว่า การขายที่ดินเดิมนั้นขายเพื่อนำไปซื้อที่ดินใหม่สำหรับคนที่ซื้อเพื่อทำการปลูกบ่อ ต่อมาการซื้อขายที่ดินเริ่มมีมากขึ้น ในปี พ.ศ.2522 ประมาณ 8 ราย ขายไร่ละ 3,000-4,000 บาท ทั้งนี้เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ ธกส. และนายทุนในหมู่บ้าน เนื่องจากเงินที่กู้มาลงทุนปลูกมันสำปะหลังนั้น ผลผลิตขายได้ไม่คุ้มทุน และใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อรถมอเตอร์ไซด์ และเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2525 องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ให้งบประมาณมาทำถนนภายในหมู่บ้าน โดยทำเป็นถนนลูกรัง พร้อมทั้งทำถนนติดต่อกับอำเภอเมืองจัตุมะคีรีในปีเดียวกัน โดยทำทั้ง 2 สายดังกล่าวข้างต้น และในปี พ.ศ.2528 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้ทำถนนลาดยางจากถนน รพช. หมายเลข 2284 ไปยังวัดอุดมคงคาคีรีเขต ซึ่งเป็นวัดของหลวงพ่อดวงที่มีชื่อเสียงเป็นที่สักการะของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายท่าน ถนนสายดังกล่าวทำให้การเดินทาง การขนส่งสะดวกขึ้น สามารถเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอเมืองจัตุมะคีรี อำเภอแก้งคร้อ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้อย่างสะดวก ในปี พ.ศ.2531 องค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้ตัดถนนสายบ้านหินแตกเชื่อมกับบ้านโคกสูงด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร ซึ่งเป็นถนนสายสำคัญที่ตัดผ่านพื้นที่ไร่ของชาวบ้าน ทำให้ขนส่งผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่ปลูกได้อย่างสะดวก (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงสถานที่ตั้งหมู่บ้านหินแตก

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบว่า ถนนที่ตัดในช่วงปี พ.ศ.2525-2531 ที่กล่าวมาเป็นเส้นทางที่ติดต่อกับภายนอกได้อย่างสะดวก และที่สำคัญเป็นถนนที่ผ่านพื้นที่ทำกินที่ชาวบ้านปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย สามารถขนส่งผลผลิตได้สะดวกจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าว นอกจากนี้แล้วยังเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการซื้อขายที่ดินมากขึ้น กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2522 ขายที่ดินจำนวน 8 ไร่ละ 4,000 บาท และในปี พ.ศ. 2531-ปัจจุบัน มีขายที่ดินไปไร่ละ 10-15 ในราคาไร่ละ 15,000-20,000 บาท

จะเห็นได้ว่าการที่บ้านหินแตกมีเส้นทางการคมนาคมติดต่อกับภายนอกหลายเส้นทางนั้น เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการปลูกพืชเศรษฐกิจจากชนิดหนึ่งไปสู่ชนิดหนึ่ง และก่อให้เกิดการซื้อขายที่ดินเกิดขึ้น ซึ่งเดิมชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินจะขอแบ่งจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นพื้นที่ดินสามารถทำประโยชน์เพื่อการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ที่ดินในหมู่บ้านมีมูลค่ามากขึ้นตามไปด้วย จึงมีราคาสูงขึ้นทุก ๆ ปีตามที่กล่าวข้างต้น

4.1.3 สภาพทางกายภาพ

สภาพทางด้านกายภาพของหมู่บ้านหินแตก จะได้กล่าวถึง แหล่งน้ำ ลักษณะดิน และป่าได้ดังนี้

4.1.3.1 แหล่งน้ำ

แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ เนื่องจากด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านหินแตก เป็นเทือกเขาภูพาน ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำธรรมชาติ 3 แห่ง (ภาพที่ 2) ได้แก่

1.1 ลำห้วยเตย ไหลผ่านด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน ยาว 4 กิโลเมตร

1.2 ลำห้วยยาง ไหลผ่านด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน ยาว 5 กิโลเมตร

1.3 ร่องหลอดสอ เป็นน้ำซับออกจากหินเป็นร่องน้ำ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน

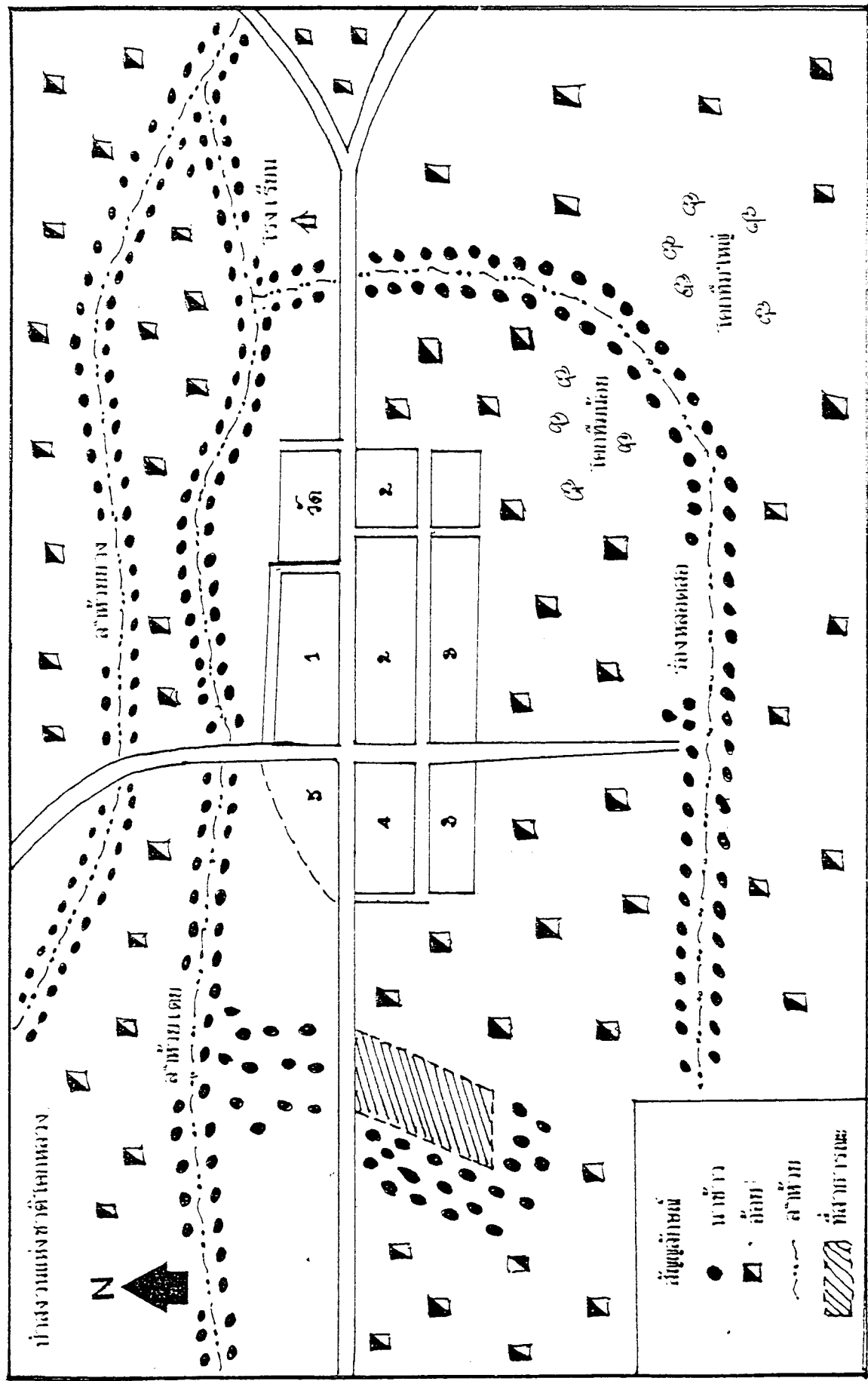
เดิมลำห้วยเตยและลำห้วยยาง ลึกประมาณ 3-4 เมตร มีน้ำขังตลอดปี ชาวบ้านหินแตกหว่านข้าวไร่ และปลูกผักบริเวณริมห้วย ผักที่ปลูกได้แก่ ฟริก ผักกาด ผักชี ผักหอม กระเทียม มะเขือ มะละกอ ถั่ว เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้าน ได้แก่ ปลาช่อน ปลานิล ปลาดุก ปลาซิว กุ้ง และหอย เป็นต้น การปลูกผัก และการหาปลา เพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น เพราะหาทุกครอบครัว สำหรับครอบครัวที่ไม่มีที่ดินบริเวณลำห้วยซึ่งมีประมาณ 8 ครอบครัว ก็ขอแบ่งพื้นที่ปลูกผักได้โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ต่อมาปี พ.ศ. 2520-ปัจจุบัน พื้นที่ปลูกผักบริเวณริมห้วยเริ่มลดลงเนื่องจากเจ้าของที่ดินนำที่ดินบางส่วนไปปลูกพืชเศรษฐกิจ และลำห้วยตื้นเขิน ลึกเพียง 1-2 เมตรเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านไม่เพียงพอต่อการปลูกผักจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่ามีสาเหตุ 3 ประการคือ

1. การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อหาพื้นที่มาปลูกปอ มันสำปะหลัง และอ้อย ทำให้ฝนตกชะล้างผิวดินทับถมลำห้วย

2. ในแต่ละช่วงของลำห้วย ชาวบ้านจะขึ้นดินทำเป็นฝายกั้นน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ดินของตัวเอง ในช่วงที่ฤดูน้ำหลากจะพัดคั้นคูดินทับถมกันทุกปี

3. การแช่บ่อ ทำให้ใบปอเน่าเปื่อยทับถม ทำให้ลำห้วยตื้นเขิน

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2536 องค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงได้ทำการขุดลอกลำห้วยยาง ยาว 920 เมตร ลึก 2.5 เมตร สำหรับลำห้วยเตย และร่องหลอดสอ ไม่ได้ทำการขุดลอกเนื่องจากไม่มีงบประมาณ ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากที่ดินบริเวณเหล่านี้ใช้ในการทำนา และปลูกพืชเฉพาะครอบครัวที่มีที่ดินติดลำห้วยเท่านั้น ซึ่งมี 87 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 46.03 ของครอบครัวทั้งหมดของหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงผังชุมชนบ้าน...

2. แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นแหล่งน้ำที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภค เดิมชาวบ้านหันแต่จะใช้ น้ำจากลำห้วยเตย ลำห้วยยางและร่องหลอดสอ สำหรับน้ำดื่ม นั้น ชาวบ้านจะชุดบ่อน้ำตื้นบริเวณใกล้กับลำห้วยเตยและลำห้วยยาง ต่อมาเมื่อลำห้วยตื้นเงินประกอบกับประชากรเพิ่มมากขึ้น แหล่งน้ำดังกล่าวจึงไม่เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค ดังนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้ของบประมาณจากรัฐบาลจัดสร้างแหล่งน้ำดังต่อไปนี้

สระสาธารณะด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน ชุดโดยประเทศแคนาดา เมื่อ พ.ศ. 2524

สระวัด ชุดโดยงบประมาณ กสช. เมื่อ พ.ศ. 2525

บ่อบาดาล 2 บ่อ ชุดเจาะโดยกรมทรัพยากรธรณี เมื่อ พ.ศ. 2532

บ่อบาดาล ก่อสร้างโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2535

สำหรับน้ำดื่ม นั้นชาวบ้านจะตักน้ำฝน ซึ่งชาวบ้านจะมีโอ่งขนาด 2000 ลิตรทุกครอบครัว 3-5 ใบ ชาวบ้านเล่าว่าสาเหตุที่ไม่สามารถชุดบ่อน้ำตื้นได้เหมือนเมื่อก่อน เพราะลำห้วยตื้นเงิน มีการถางป่าปลูกพืชเศรษฐกิจมาก ดินไม่ชุ่มชื้น เมื่อชุดบ่อน้ำตื้นแล้ว มีน้ำซึมออกมาในปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่าทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นมีปริมาณที่พอเพียงกับความต้องการของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีเวลามากพอที่จะไปประกอบอาชีพในไร่นาไม่ต้องเสียเวลาไปตักน้ำในบ่อหรือตามลำห้วยเพื่อไว้สำหรับการอุปโภคบริโภคเหมือนเมื่อก่อน

4.1.3.2 ลักษณะดิน

ดินบ้านหันแต่กมีลักษณะต่างกัน 2 ลักษณะ (กองสำรวจที่ดิน : 4-5) ดังนี้

1. ดินชุดโคราช : Kt เป็นดินที่เกิดมาจากการพัฒนาของตะกอนที่ถูกพัดพามาทับถมบนสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นเล็กน้อย มีความลาดชัน 2-6% ลักษณะดินเป็นดินลึกที่มีการระบายน้ำค่อนข้างดี ดินบนเป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลปนทราย หรือสีเข้มของน้ำตาลปนเทา ดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลอ่อน อาจมีจุดประสีน้ำตาลเข้มหรือสีเหลืองปนแดงในดินตอนล่าง ปฏิบัติการของดินเป็นกรดปานกลางถึงกรดแก่ จัดเป็นดินมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ ดินชุดนี้จะอยู่บริเวณรอบหมู่บ้าน (ภาพที่ 3 หมายเลข 25) เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น บอ มันสำปะหลัง และอ้อย

2. ดินชุดร้อยเอ็ด : Re ดินชุดนี้เกิดจากตะกอนลำนํ้าที่ถูกพัดพามาทับถมบนลานตะพัก ลำนํ้าระดับต่ำ สภาพพื้นที่มีลักษณะราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ มีค่าความลาดเอียงน้อยกว่า 2% ลักษณะดินเป็นดินลึกมีการระบายน้ำค่อนข้างเลว ดินบนเป็นดินร่วนปนทรายสีน้ำตาลปนเทา หรือสีน้ำตาลอ่อน ชั้นล่างลดลงไปเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย หรือดินร่วนเหนียวสีน้ำตาลอ่อน

สีของดินเป็นสีเทาอ่อน หรือสีชมพูปนเทา มีจุดประสีน้ำตาลแก่ ปฏิกริยาของดินเป็นกรดปานกลาง หรือกรดจัด มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินชุดนี้อยู่บริเวณลำห้วยเตย ลำห้วยยาง และร่องหลอดสอ (ภาพที่ 3 หมายเลข 14) ปกติใช้ทำนา จัดว่าเป็นดินที่มีความเหมาะสมในการทำนา

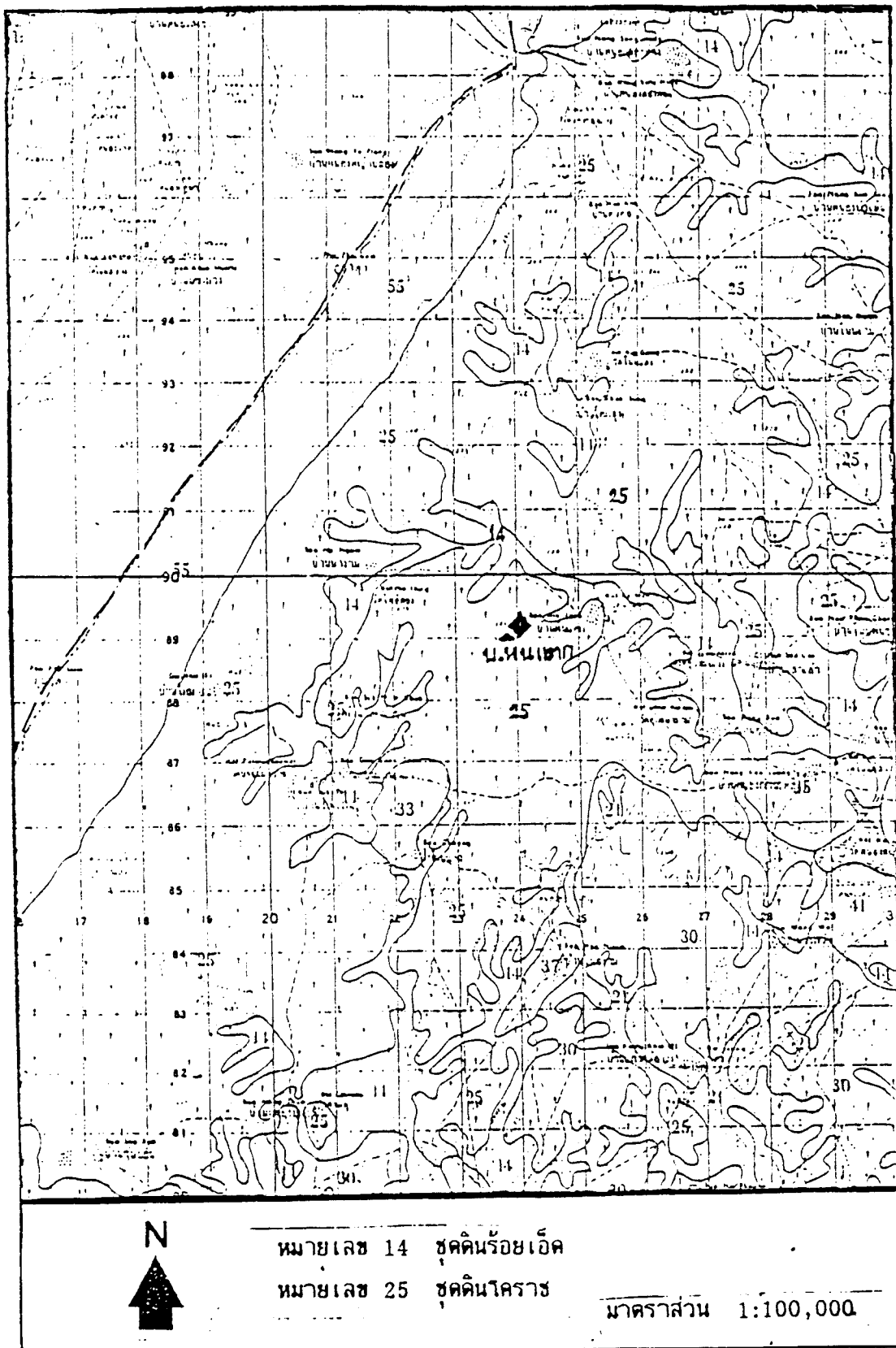
จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านมีความเห็นว่า ดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ใช้ในการทำนา ทำไร่ และสำหรับดินร่วนปนดินเหนียวมีอยู่เป็นหย่อมตามทุ่งนา และบริเวณริมลำห้วยเตย ลำห้วยยาง และร่องหลอดสอ บางแห่งใช้ทำนาและปลูกผัก ชาวบ้านชอบดินร่วนปนดินเหนียวมากกว่าดินร่วนปนทราย เพราะปลูกพืชได้ปริมาณมากกว่า

จากลักษณะดินดังกล่าวสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์จากที่ดินตามตารางที่ 1 พื้นที่ของหมู่บ้านหินแตกมีทั้งหมด 2,753 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.72 พื้นที่สาธารณะ 50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.82 พื้นที่นา 1,023 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.16 และพื้นที่ทำไร่ 1,615 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 58.66 ของพื้นที่ทั้งหมด

ตารางที่ 1 แสดงการใช้ประโยชน์จากที่ดินบ้านหินแตก พ.ศ.2536

ประเภทของพื้นที่	ขนาดพื้นที่	
	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
1. พื้นที่อยู่อาศัย	75	2.72
2. พื้นที่สาธารณะ	50	1.82
3. พื้นที่การเกษตร		
ที่นา	1,023	37.16
ที่ไร่	1,615	58.66
รวมทั้งหมด	2,753	100.00

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองจัตวี

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงชุดดินบ้านหินแมก

4.1.3.3 ป่าไม้

เดิมสภาพพื้นที่ตั้งหมู่บ้านมีสภาพเป็นป่าขนาดใหญ่อุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยไม้เต็ง ไม้รัง ไม้สะแบง ไม้มะค่า ไม้ยาง และไม้เบญจพรรณอื่น ๆ อีกจำนวนมาก โดยเฉพาะด้านทิศใต้ของหมู่บ้านมีป่าใหญ่ที่ชาวบ้านเรียกว่า "โลกทึมน้อย" และ "โลกทึมใหญ่" มีร่องน้ำไหลตลอดแบ่งอยู่ระหว่างกลาง ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ดังกล่าว ทำให้มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่บริเวณนี้มากมาย นับตั้งแต่สัตว์ขนาดเล็กจนกระทั่งถึงสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น มด แมลง กิ้งก่า เต่า แย้ แล่น นิ่ม เม่น กระต่าย หมู สุนัขจิ้งจอก เสือ นกกระจาบ นกขอด นกแก้ว นกสาริกา นกยูง เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีพืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งเป็นอาหารของมนุษย์อีกมากมาย เช่น อีรอก อีลาย สาบ ตานิน ดอกกระเจียว หน่อไม้ ผักหวาน บวบ ถั่ว จิงดง ข่า สายบัว คันทอง ชีเหล็ก เห็ด ผักอีฮูม ผักหนาม ลิ้นฟ้า และตุม เป็นต้น

จากการบอกเล่าของนายบุญจันทร์ โพธิ์สอน ได้เล่าว่า เมื่อมีราษฎรจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณป่าแห่งนี้ ทำให้มีการถางป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยทำการเพาะปลูกข้าวไร่ ทำไร่ฝ้าย และปลูกผัก ทำให้พื้นที่ป่าลดลง สาเหตุอีกประการหนึ่งของการลดลงของพื้นที่ป่า คือ การบุกรุกทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบัน และจะเหลือพื้นที่ป่าสาธารณะเพียง 50 ไร่เท่านั้น ชนิดของต้นไม้ที่เหลือพื้นที่ทั่วไป และพื้นที่สาธารณะคือ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้กุง ไม้ซาด ไม้ประดู่ ไม้ตะแบก และ ไม้แดง และเมื่อ พ.ศ.2520 จึงได้ประกาศให้พื้นที่ป่าทางทิศใต้ ทิศเหนือ และทิศตะวันตกเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เรียกว่า "ป่าสงวนแห่งชาติ โลกหลวง"

4.1.4 ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2454 หรือประมาณ 83 ปีมาแล้ว มีราษฎรจำนวน 5 ครอบครัว โดยการนำของนายแหล่ ชาวก่อเก่า ได้อพยพครอบครัวจากจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อหาพื้นที่ทำกินในถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากถิ่นเดิมประสบกับความแห้งแล้งและไม่มีที่ดินทำกิน การอพยพเข้ามาครั้งแรกตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลำห้วยยาง ซึ่งอยู่ทิศเหนือของหมู่บ้านในปัจจุบันโดยการเข้ามาถางป่าเพื่อทำนา ทำไร่ฝ้าย การปลูกพืชผักสวนครัว และหาของป่า ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มาก

ต่อมาในปี พ.ศ.2458 มีราษฎรจากบ้านดอนพันชาติ และบ้านขามบ่อม ตาบลนาข้าว อำเภอเมืองจัตุมาศิรี จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 ครอบครัว ย้ายเข้ามาถางป่าจับจองที่ดินทำกินเพื่อทำนา เนื่องจากหมู่บ้านเดิมประสบกับความแห้งแล้ง ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ หลังจากนั้นก็มีราษฎรจากบ้านหวายหลิม และบ้านนาข้าว ตาบลนาข้าว ย้ายเข้ามาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมาแต่งงานกับคนในหมู่บ้านบ้าง เป็นพระมาจำพรรษาในหมู่บ้าน และลาสิกขาบทมาแต่งงานบ้าง

ทำให้มีประชากรเพิ่มขึ้น มีการลงป่าจับจองที่ดินเพื่อทำนา ทำไร่มากขึ้น ในปี พ.ศ.2475 ทางราชการเห็นว่ามีความหนาแน่นของครัวเรือนมากพอที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้ จึงอนุมัติให้จัดตั้งหมู่บ้าน ตั้งชื่อว่า "บ้านนามูล" และในปี พ.ศ.2478 ได้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ คือ ลานหินที่อยู่ด้านตะวันตกของหมู่บ้านได้เกิดรอยแตกเป็นทางยาว ชาวบ้านแตกตื่นพากันมาดูเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการประชุมตกลงกันเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากเดิมคือ "บ้านนามูล" เป็น "บ้านหินแตก" (นายบุญมา ภูมิพระบุ, นายบุญจันทร์ โพธิ์สอน, 2537)

บ้านหินแตกเป็นหมู่บ้านขนาดปานกลาง มีจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงแรก ๆ มีสาเหตุเนื่องจากชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน และในช่วงต่อมามีการแต่งงานกันภายในหมู่บ้าน ทำให้จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นดังนี้

พ.ศ. 2454 มี 5 ครัวเรือน ประชากร 28 คน

พ.ศ. 2458 มี 15 ครัวเรือน ประชากร 42 คน

พ.ศ. 2510 มี 68 ครัวเรือน ประชากร 285 คน

พ.ศ. 2522 มี 125 ครัวเรือน ประชากร 528 คน

พ.ศ. 2536 มี 189 ครัวเรือน ประชากร 769 คน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่าสาเหตุของการตั้งฐานเดิมที่นับว่าเป็นปัจจัยหลัก 3 ประการคือ (1) ความแห้งแล้ง (2) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (3) ไม่มีที่ดินทำกิน ประกอบกับแหล่งที่อพยพเข้าไปอยู่ในใหม่นั้น สามารถสนองตอบความต้องการขณะนั้นมีปัจจัยดังต่อไปนี้ 3 ประการคือ (1) มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ (2) สภาพป่าอุดมสมบูรณ์มีไม้และสัตว์ป่านานาชนิด (3) พื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์สามารถเข้าไปบุกเบิกเป็นที่ทำกินและประกอบอาชีพได้อย่างเพียงพอ จึงมีราษฎรจากหมู่บ้านต่าง ๆ อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานกลายเป็นหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน

4.1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ

เดิมบ้านหินแตกมีการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น เมื่อรัฐได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2504 และรัฐมีนโยบายผลิตสินค้าเกษตรส่งออกสู่ตลาดโลก ทำให้ชาวบ้านหินแตกเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นระบบการผลิตเพื่อขาย โดยการปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ปอ มันสำปะหลัง และอ้อย ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของบ้านหินแตกจึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ยุค คือ

4.1.5.1 ยุคดั้งเดิม (พ.ศ.2454 – พ.ศ.2503)

4.1.5.2 ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2504 – ปัจจุบัน)

4.1.5.1 เศรษฐกิจยุคดั้งเดิม (พ.ศ.2454 - พ.ศ.2503)

หมู่บ้านหินแตกในยุคนี้เศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งตนเองและพึ่งธรรมชาติ มีลักษณะการผลิตแบบพอเพียง คือ ผลิตทั้งเกษตรกรรมและหัตถกรรมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เนื่องจากธรรมชาติยังอุดมสมบูรณ์ และความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจของหมู่บ้านกับการตลาดยังมีไม่มากนัก เพราะชาวบ้านสามารถหากินตามแหล่งอาหารธรรมชาติได้ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ และป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์

อาชีพของชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นหลัก ที่ดินของแต่ละครอบครัวได้มาจากการจับจองบุกเบิกถางป่า การกำหนดแนวที่ดินใครไปหมายไว้เป็นคนแรกที่ดินก็เป็นของผู้นั้น คนที่มาทีหลังต้องไปหาแปลงอื่น เครื่องหมายที่กำหนดเป็นแนวเขต ทำกันง่าย ๆ คือมัดหญ้าเป็นแนวแยกหรือปากต้นไม้เป็นแนว ในเวลาต่อมาจึงปักไม้แก่น ชาวบ้านจะถือครองที่ดินประมาณครอบครัวละ 20 ไร่ ใช้สำหรับทำนาปลูกผัก และปลูกฝ้าย ซึ่งการปลูกฝ้ายและปลูกผักนั้น จะปลูกประมาณ 2-3 งาน ในบริเวณใกล้ ๆ กับพื้นที่นา พื้นที่ที่เหลือจะเป็นพื้นที่ป่า ซึ่งในปี พ.ศ.2480 มีประมาณ 1,800 ไร่ (นายบุญมา ภูมิพระบุ : 2537)

เนื่องจากการทำนาทำเพื่อพอเพียงเท่านั้น จะมีขายบ้างก็ช่วงปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา เพื่อนำเงินมาซื้อของใช้ที่จำเป็นในครอบครัว ดังนั้นการลงทุนในการทำนาจึงมีไม่มาก ชาวบ้านก็ใช้พันธุ์พื้นเมืองปลูก การใส่ปุ๋ยก็ใส่ปุ๋ยคอก การผลิตใช้แรงงานเป็นทุนไม่มีการลงทุนเป็นตัวเงิน ซึ่งจะมีลักษณะการลงแขกช่วยเหลือกันในไร่นาของคนในหมู่บ้าน ดังนั้นการกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาลงทุนหรือมาใช้จ่ายในครอบครัวจึงไม่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และชาวบ้านไม่มีการอพยพแรงงานเนื่องจากพื้นที่ทำกินมีมากการผลิตในหมู่บ้านเพียงพอกับการบริโภค และการผลิตเป็นการผลิตแบบพอเพียงเท่านั้น

4.1.5.2 เศรษฐกิจยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2504-ปัจจุบัน)

เศรษฐกิจในช่วงนี้เป็นเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพิงภายนอก พึ่งพิงระบบตลาดมากขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจภายนอกเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีเส้นทางคมนาคมสะดวกมากขึ้น เดิมมีเส้นทางเกวียน 2 เส้นทางที่สามารถติดต่อกับตัวอำเภอได้ แต่เมื่อปี พ.ศ.2518 ได้มีการตัดถนนเพิ่มขึ้น คือ เส้นทางหินแตกผ่านห้วยหนองบัวถึงอำเภอมัญจาคีรี และเส้นทางหลวงปู่ผางจากหินแตกผ่านบ้านนางาม ถึงอำเภอมัญจาคีรีทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านตามลำดับ และอีกประการนโยบายส่งเสริมสินค้าเกษตรส่งออกของรัฐบาล ทำให้ชาวบ้านมีการบุกเบิกถางป่าเพื่อใช้พื้นที่ในการปลูกพืชเศรษฐกิจอันได้แก่ บอ มันสำปะหลัง และอ้อยมากขึ้น การปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามราคาผลผลิต โดยจะเปลี่ยนจากพืชที่มีราคาต่ำไปปลูกพืชที่มีราคาสูง

สาเหตุดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจของหมู่บ้านหันแตกเปลี่ยนแปลงทั้งด้านอาชีพ ภาระหนี้สิน การอพยพแรงงาน การพึ่งพาตลาดภายนอก และรัฐบาลมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของหมู่บ้านมากขึ้นดังต่อไปนี้

1. ด้านอาชีพ

อาชีพเกษตรกรรมนับว่าเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านหันแตกตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านขึ้นมา ในระยะแรกนั้นสภาพพื้นที่ทั่วไปมีความอุดมสมบูรณ์ การประกอบอาชีพมุ่งผลิตเพื่อให้เพียงพอกับความ ต้องการในการบริโภคของครัวเรือน จากสาเหตุข้างต้นทำให้ชาวบ้านมีอาชีพต่าง ๆ มากขึ้นดังนี้

การทำนา เป็นอาชีพที่ชาวบ้านหันแตกทำกันมาแต่เดิม พื้นที่นาส่วนใหญ่อยู่บริเวณ ลำห้วยเตย ลำห้วยยาง และร่องหลอดสอ ปัจจุบันมีพื้นที่นาทั้งหมด 1,023 ไร่ ส่วนใหญ่ชาวบ้าน มีที่นาครอบครัวละ 15 ไร่ ครอบครัวที่มีที่นา 156 ครอบครัว ไม่มีที่นา 33 ครอบครัว ผลผลิต เฉลี่ยต่อไร่ 180 กิโลกรัม พันธุ์ข้าวที่ใช้ ได้แก่ ข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 และพันธุ์สันป่าตอง ข้าวเจ้าแดง ในการทำนาจะทำในพื้นที่ของตนเองไม่มีการเช่า ผลผลิตที่ได้เพื่อการบริโภคภายในครอบครัวไม่ได้ทำเพื่อขาย จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าตั้งแต่ช่วงของการปลูกบอถึงช่วง การปลูกอ้อย ชาวบ้านยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวเป็นการปลูกพืช เศรษฐกิจเหล่านี้เลย เนื่องจากการปลูกข้าวยังได้ปริมาณที่เพียงพอในการบริโภค แต่ในปี พ.ศ. 2537 ชาวบ้านมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวมาเป็นการปลูกอ้อยมากขึ้น เพราะฝนแล้งทำนาไม่ได้ผล

การทำไร่บอ ชาวบ้านหันแตกเริ่มปลูกบอ เมื่อปี พ.ศ.2504 ในปีแรกปลูก 5 ครอบครัว ครอบครัวละ 5-10 ไร่ รายได้จากการขายบอไร่ละ 1,000 บาทต่อปี ทำให้มีชาวบ้านบุกเบิก พื้นที่ป่าเพื่อทำไร่บอมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ.2506 มีชาวบ้านที่ปลูกบอทั้งหมด 55 ครอบครัว จากจำนวนครอบครัวทั้งหมด 68 ครอบครัว ประมาณครอบครัวละ 10 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 375 กิโลกรัม รายได้เฉลี่ย 800-1,000 บาทต่อปี และในปี พ.ศ.2516 ราคาบอไม่แน่นอน ขึ้นตอนการผลิตยุ่งยาก และการปลูกบอทำให้ลำห้วยตื้นเขิน ชาวบ้านจึงเปลี่ยนจากการปลูกบอ มาปลูกมันสำปะหลังแทน และในปี พ.ศ.2519 ชาวบ้านจึงเลิกปลูกบอทุกครอบครัว

การทำไร่มันสำปะหลัง ชาวบ้านหันแตกเริ่มปลูกมันสำปะหลังเมื่อปี พ.ศ.2516 ในปีแรก ปลูกประมาณ 60 ครอบครัว ๆ ละ 10 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 1,000-2,000 กิโลกรัม รายได้เฉลี่ยไร่ละ 1,000-2,000 บาทต่อปี ทำให้ชาวบ้านบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกมันสำปะหลัง เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ.2530 มีชาวบ้านปลูกมันสำปะหลัง 134 ครอบครัว จาก จำนวนครอบครัวทั้งหมด 167 ครอบครัว เมื่อปี พ.ศ.2532 ได้ยืมข้าวจากหมู่บ้านใกล้เคียงว่า

รายได้จากการปลูกอ้อยมีมากกว่า จึงเริ่มเปลี่ยนจากการปลูกมันสำปะหลังมาปลูกอ้อย และเลิกปลูกมันสำปะหลังทุกครอบครัวเมื่อปี พ.ศ. 2533

การทำไร่อ้อย เดิมการทำไร่ของชาวบ้านหันแต่จะทำไร่ปอ เมื่อบอราคาต่ำก็จะเปลี่ยนมาทำไร่มันสำปะหลัง เมื่อมันสำปะหลังมีราคาต่ำจะเปลี่ยนมาทำไร่อ้อย ดังนั้นการปลูกอ้อยเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2532 ปัจจุบันชาวบ้านหันแต่ปลูกอ้อยประมาณ 156 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 82.54 ของจำนวนครอบครัวทั้งหมด ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกอ้อยประมาณ 15-30 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 12-15 ตัน ราคาผลผลิตประมาณตันละ 490-650 บาท รายได้สุทธิจากการขายอ้อย โดยเฉลี่ยครอบครัวละ 43,700.75 บาทต่อปี จากการบอกเล่าของชาวบ้าน พบว่าปัจจุบันรายได้จากการขายอ้อยเป็นรายได้หลักของชาวบ้านหันแตก และมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่ปลูกอ้อยในปีต่อไป

การรับจ้าง จากที่กล่าวมาแล้วนั้น เดิมชาวบ้านผลิตเพื่อให้เพียงพอกับการยังชีพในครอบครัว และความสัมพันธ์ของตนภายในหมู่บ้านมีลักษณะ เป็นพี่เป็นน้องหรือเป็นญาติกัน ดังนั้นจึงมีการช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือกันในงาน ในไร่ จนเป็นประเพณี ซึ่งเรียกว่า ประเพณีลงแขก โดยเฉพาะประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวจะยังยึดถือปฏิบัติจนถึงทุกวันนี้ ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของหมู่บ้านจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม จากการบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าประเพณีดังกล่าวจะมีลักษณะบอกกล่าวและปลัดกันไปช่วยเกี่ยวข้าว นวดข้าว แต่ละครอบครัวซึ่งเจ้าของนาจะต้องมาว่าวหรือไม่ก็มาเบ็ด ไก่เลี้ยงเป็นอาหาร มีเหล้า น้ำอัดลม เลี้ยงดื่ม กินร่วมกันอย่างสนุกสนาน บ้างจัดตั้งกล่าวเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านหันแตก ยังคงยึดถือประเพณีนี้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งไม่มีหมู่บ้านใดในตำบลนางามที่ยังยึดถือประเพณีอยู่

แต่กิจกรรมอื่น ๆ มีการว่าจ้างกันภายในหมู่บ้าน สาเหตุเนื่องมาจากการที่งานที่จะทำมีมากเกินไปกว่าที่จะวานให้เพื่อนบ้านช่วย และประการสำคัญคือสภาพเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป คนที่ใช้แรงงานเริ่มมีความคิดว่าต้องการค่าแรงงาน การผลิตของแต่ละครอบครัวก็เป็นการผลิตเพื่อขาย ถ้าไปช่วยคนอื่นทำงานในพื้นที่ของตนเองก็เสียไป การว่าจ้างงานในหมู่บ้านเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2504 เมื่อเริ่มมีการปลูกปอได้มีการว่าจ้างเพื่อนบ้านในการดายหญ้าในอัตราค่าจ้างวันละ 5 บาท เพิ่มขึ้น 10 บาท และ 15 บาท ในปี พ.ศ. 2516 ในช่วงที่มีการปลูกมันสำปะหลังมีอัตราค่าจ้างวันละ 17 บาท ในปี พ.ศ. 2520 เพิ่มขึ้นวันละ 30-35 บาท ในปี พ.ศ. 2528 และในช่วงที่มีการปลูกอ้อยมีอัตราค่าจ้างวันละ 40 บาท ในปี พ.ศ. 2533 และเพิ่มขึ้นวันละ 50-60 บาท ในปี พ.ศ. 2536 จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน พบว่า สาเหตุที่อัตราค่าจ้างสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากมีชาวบ้านจากหมู่บ้านในเขตอำเภอพระยืน และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เข้ามารับชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินในหมู่บ้านหันแตก ไปเกี่ยวข้าวและดายหญ้าในอัตราค่าจ้างที่สูง

กว่า ดังนั้น การจ้างงานภายในหมู่บ้านจึงจำเป็นต้องปรับอัตราค่าจ้างให้สูงเท่ากับอัตราค่าจ้างภายนอกเพื่อดึงดูดแรงงานให้อยู่รับจ้างภายในหมู่บ้าน สำหรับอัตราค่าจ้างในการคานาและเกี่ยวข้าว มีอัตราค่าจ้างเท่ากับอัตราค่าจ้างตายหน้า

นอกจากนี้ยังมีการรับจ้างอื่น ๆ อีก คือ มีการรับจ้างไถไร่ เริ่มตั้งแต่มีการปลูกมันสำปะหลัง โดยใช้รถไถเดินตามคิดอัตราชั่วโมงละ 70-100 บาท รถไถใหญ่ในอัตราชั่วโมงละ 150 บาท ในช่วงที่มีการปลูกอ้อยถ้าใช้รถไถเดินตาม คิดอัตราชั่วโมงละ 150-200 บาท รถไถใหญ่คิดอัตราชั่วโมงละ 300 บาท การจ้างงานอีกประเภทหนึ่งคือ การรับจ้างตัดอ้อย จะให้ค่าจ้างเป็นมัด ๆ ละ 20 ลำ ค่าจ้างลำละ 1 บาท การจ้างแรงงานประเภทนี้ชาวบ้านบอกว่าเป็นการจ้างงานที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ดี เฉลี่ยวันละ 120-150 บาท และทำให้ชาวบ้านลดการอพยพแรงงานไปรับจ้างตัดอ้อยในจังหวัดอื่น

จะเห็นได้ว่าอาชีพรับจ้างในหมู่บ้านหินแตก เริ่มเมื่อมีการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาปลูกทำให้แรงงานที่จะไปช่วยเหลือในการคานา และเกี่ยวข้าวน้อยลง จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าไม่มีการช่วยเหลือในการคานา ในช่วงที่มีการปลูกมันสำปะหลังและปลูกอ้อย ถึงแม้จะเพิ่มการลงแขกจะยังคงมีอยู่ก็ตาม แต่จำนวนผู้ที่ไปช่วยลงแขกเกี่ยวข้าวจะลดลงจาก 20-30 คน เหลือ 10-15 คน เนื่องจากแต่ละคนต้องรีบไปรับจ้างในไร่มันสำปะหลังและไร่อ้อย เพราะได้เงินค่าตอบแทน ถ้าหากไปร่วมลงแขกเกี่ยวข้าวจะทำให้เสียเวลาและเสียรายได้

2. การถือครองที่ดิน

ปัจจุบันบ้านหินแตก มีพื้นที่ถือครองทั้งสิ้น 2,738 ไร่ โดยเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 2,585 ไร่ พื้นที่ทำนา 1,023 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 1,565 ไร่ จำนวนของบ้านหินแตกทั้งหมด 189 ครอบครัว จากการสอบถามเกี่ยวกับการถือครองที่ดินเกี่ยวกับการทำการเกษตร พบว่าร้อยละ 27.51 มีที่ดินอยู่ระหว่าง 1-15 ไร่ ร้อยละ 29.63 มีที่ดินอยู่ระหว่าง 16-30 ไร่ ร้อยละ 14.82 มีที่ดินอยู่ระหว่าง 31-45 ไร่ ร้อยละ 8.99 มีที่ดินอยู่ระหว่าง 46-60 ไร่ ร้อยละ 1.59 มีที่ดินมากกว่า 60 ไร่ ร้อยละ 17.46 และร้อยละ 17.46 ไม่มีที่ดินทำกินเลย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามขนาดการถือครองที่ดิน ปี พ.ศ. 2536

ขนาดการถือครองที่ดิน	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ
ไม่มีที่ดินทำกิน	33	17.46
ต่ำกว่า 15 ไร่	52	27.51
16 - 30 ไร่	56	29.63
31 - 45 ไร่	28	14.82
46 - 60 ไร่	17	8.99
มากกว่า 60 ไร่	3	1.59
รวม	189	100.00

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอมัญจาคีรี

3. การอพยพแรงงาน

ในช่วงเริ่มตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่มีการอพยพแรงงานไปรับจ้างในที่ใด เนื่องจากหมู่บ้านมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ การผลิตก็เพียงพอกับการบริโภค ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 หมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่นเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ การปลูกปอ ดังนั้นจึงเริ่มมีการว่าจ้างแรงงานในการผลิตในขั้นตอนของการดายหญ้า และเก็บเกี่ยวผลผลิต และแรงงานในหมู่บ้านในบางหมู่บ้านไม่เพียงพอ สาเหตุดังกล่าวทำให้ชาวบ้านหันแต่กเริ่มมีการอพยพแรงงานออกจากหมู่บ้านเพื่อไปรับจ้างดายหญ้า ตัดปอ และลอกปอในต่างหมู่บ้านแถบอำเภอยะยี่น และอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยจะมีรถรับ-ส่งทุกวัน ๆ ละ 20-25 คน อัตราค่าจ้างในไร่บอวันละ 7-15 บาท ในช่วง พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2510 ผู้ที่อพยพคือ ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกิน และทำไร่บอน้อย สาเหตุที่อพยพแรงงานไปรับจ้างในหมู่บ้านอื่น เนื่องจากค่าจ้างแพงกว่าภายในหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านประมาณวันละ 5-10 บาท ทำให้ค่าจ้างภายในหมู่บ้านต้องปรับค่าจ้างให้สูงขึ้นเท่ากับค่าจ้างในหมู่บ้านอื่น ๆ จนกระทั่ง พ.ศ. 2511 จึงเลิกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2524 ชาวบ้านเริ่มไปรับจ้างต่างจังหวัด ผู้ที่อพยพไปครั้งแรก คือ นายตรี เทียงพรม ไปรับจ้าง

ตัดอ้อยที่จังหวัดกาญจนบุรี หลังจากนั้นเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ เริ่มทยอยตามไปด้วย นอกจากไปตัดอ้อยแล้ว ยังไปรับจ้างในโรงงานที่กรุงเทพฯ และในไร่สับปะรดที่จังหวัดระยอง ดังนี้

- พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2532 ชาวบ้านที่ไปรับจ้างตัดอ้อยที่จังหวัดลพบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี โดยไปทั้งครอบครัว 12 ครอบครัว หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกภายในครอบครัวไป 21 คน ไปรับจ้างในโรงงานในกรุงเทพฯ 25 คน ไปรับจ้างในไร่สับปะรด ไปทั้งครอบครัว 5 ครอบครัว หัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกภายในครอบครัวไป 5 คน
- พ.ศ. 2533 - พ.ศ. ปัจจุบัน ชาวบ้านที่ไปรับจ้างตัดอ้อยที่ลพบุรี โดยไปทั้งครอบครัว 4 ครอบครัว สำหรับจำนวนผู้ที่ไปรับจ้างในโรงงานในกรุงเทพฯ และในไร่สับปะรดมีเท่าเดิม

กลุ่มคนที่อพยพแรงงานไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว โดยการไปรับจ้างในโรงงานในกรุงเทพฯ ครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินและครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินน้อยกว่า 10 ไร่ อพยพแรงงานไปรับจ้างตัดอ้อย และปลูกสับปะรด สาเหตุของการอพยพแรงงานส่วนใหญ่เป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจดังนี้

- 3.1 ไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินทำกินน้อย
 - 3.2 มีนายทุนจากไร่อ้อยเอาเงินมาให้กู้ยืมก่อนล่วงหน้าโดยผ่านนายหน้าในหมู่บ้านโดยไม่คิดดอกเบี้ย แต่ต้องไปทำงานชดเชยโดยไม่บันทึกรหัสหรือสัญญาอะไร
 - 3.3 แรงงานที่ไปตัดอ้อยต้องเบิกเงินล่วงหน้า ทำให้จำเป็นต้องไปหาอีกเรื่อย ๆ
 - 3.4 การรับจ้างอยู่ในหมู่บ้านมีรายได้ต่ำกว่ารับจ้างในกรุงเทพฯ
- การไปรับจ้างในกรุงเทพฯ จะไปตลอดปี และกลับบ้านเมื่อมีงานเทศกาลประจำปี หรือมีฐานะเป็นนายในครอบครัวเท่านั้น ส่วนการไปตัดอ้อย ไปในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน การอพยพไปไร่สับปะรดไปตลอดปี เช่นเดียวกับไปกรุงเทพฯ

4. ภาวะหนี้สิน

เดิมการกู้ยืมเงินในหมู่บ้านเป็นการกู้ยืมระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้าน เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัว และเวลาจำเป็นที่เจ็บป่วย เมื่อมีการปลูกมันสำปะหลัง และการปลูกอ้อยมีการลงทุนในการผลิตสูงขึ้น จึงได้เริ่มมีการกู้จากแหล่งเงินกู้จากภายนอก ซึ่งมีอยู่ 3 แห่งคือ

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ชาวบ้านเริ่มกู้ยืมเงินเมื่อ พ.ศ. 2524 เนื่องจากการปลูกมันสำปะหลังต้องลงทุนในการซื้อปุ๋ย จ้างแรงงานในการไถดิน คายหญ้า และเก็บเกี่ยวผลผลิต การกู้ครั้งแรกชาวบ้านจะต้องสมัครสอบเพื่อกู้เงิน และทำการสอบสัมภาษณ์ โดยเจ้าหน้าที่ ธกส. ถ้าสอบผ่านจะถือว่าได้เป็นสมาชิก และสามารถกู้ยืมเงินได้ ชาวบ้านจะรวบรวมกลุ่มทำสัญญาค้ำประกันเพื่อขอกู้ยืมจาก ธกส. และสหกรณ์โดยกลุ่มหนึ่ง ๆ ต้องมี 8 คน เป็นอย่างต่ำ และสูงสุด 13 คน เดิมชาวบ้านจะกู้ไม่เกินคนละ 5,000 บาท ปัจจุบันวงเงินกู้อยู่ระหว่าง 10,000-50,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี มีระยะเวลาในการชำระเงินคืน 3 ช่วง คือ 1 ปี 3 ปี และ 15 ปี ชาวบ้านจะกู้ในระยะ 1 ปี และ 15 ปีเป็นส่วนใหญ่

2. โรงงานน้ำตาลภูเขียวและโรงงานน้ำตาลแจ้สนามนาง โรงงานน้ำตาลภูเขียวอยู่ในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ อยู่ห่างจากบ้านหินแตก 58 กิโลเมตร มีกำลังผลิต 23,000 ตันต่อวัน โรงงานน้ำตาลแจ้สนามนาง จังหวัดนครราชสีมา อยู่ห่างจากบ้านหินแตก 75 กิโลเมตร กำลังผลิต 13,000 ตันต่อวัน ชาวบ้านเริ่มกู้เงินจากโรงงานน้ำตาลเมื่อปี พ.ศ. 2532 เนื่องจากดอกเบี้ยต่ำ กู้ได้ง่ายหลายรูปแบบทั้งนี้จะมีชาวบ้านบางกลุ่มที่สามารถเปิดโควตาอ้อยจากโรงงานมาให้สมาชิกในกลุ่มเรียกว่า "ลูกไร่" กู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เงินสดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาคุมหญ้า การให้กู้ในรูปแบบของสิ่งของเหล่านี้ไม่มีดอกเบี้ย แต่ชาวบ้านที่เป็นลูกไร่จะต้องซื้อปุ๋ย และยาในราคาที่แพงกว่าตามท้องตลาด โรงงานหรือหัวหน้าโควตาจะหักค่าปุ๋ยและค่ายาในวันที่ได้รับเงินค่าอ้อย เหลือจำนวนเงินเท่าไรจึงจะเป็นรายได้สุทธิจากการขายอ้อย

3. นายทุนในท้องถิ่น ชาวบ้านบางส่วนยังมีความนิยมในการกู้จากแหล่งทุนเหล่านี้อยู่ เพราะได้เงินง่าย ไม่มีการทำสัญญาค้ำประกันและมีการผ่อนผันกันได้ วงเงินกู้ประมาณ 500-5,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 50 ต่อปี

จากการสอบถามชาวบ้าน พบว่า ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 ของผู้ที่ปลูกอ้อย ชอบที่จะกู้เงินจากโรงงานน้ำตาลมากกว่าแหล่งเงินกู้อื่น ๆ เนื่องจากกู้ได้หลายรูปแบบ และกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าแหล่งเงินกู้อื่น ๆ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การกู้เงินของชาวบ้านจะเริ่มจากการกู้ภายในหมู่บ้าน เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวเท่านั้น เมื่อมีการปลูกมันสำปะหลังทำให้มีการลงทุนมากขึ้น จำเป็นต้องพึ่งพิงแหล่งเงินกู้ภายนอก คือ ธกส. และเมื่อมีการปลูกอ้อยจะกู้จากโรงงานน้ำตาลที่อยู่ใกล้เคียง จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจะมีความต้องการเงินกู้เพื่อการลงทุนมากขึ้น และแหล่งเงินทุนจะพึ่งพิงแหล่งภายนอกมากขึ้นเช่นกัน

4.1.6 สภาพทางสังคม

4.1.6.1 สถาบันในชุมชน

1. วัด ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2488 โดย นายบุญมา ภูมิพระบุ เป็นผู้นำในการจัดตั้งขณะที่นายบุญมาบวชเป็นพระ บริเวณที่ตั้งวัดได้ขอรับบริจาคจากชาวบ้านประมาณ 9 ไร่ ปัจจุบันวัดอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ชื่อ วัดทุ่งนามล มีพระสงฆ์ 2 รูป สามเณร 1 รูป

วัดมีบทบาทในด้านการทำบุญร่วมกับชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีงานบุญประเพณีหรือเทศกาลจะใช้วัดเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมในการทำกิจกรรม ส่วนงานด้านการพัฒนาหมู่บ้าน วัดไม่ได้มีบทบาทเกี่ยวข้องมากนัก

2. โรงเรียน ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2517 อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นโรงเรียนที่เรียนร่วมกันระหว่างบ้านหินแตกกับบ้านเสาเล้า และตั้งอยู่ระหว่างกลางของทั้ง 2 หมู่บ้าน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 235 คน ครู 7 คน

โรงเรียนมีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 36 ไร่ เดิมที่ดินของโรงเรียนเป็นของหมู่บ้าน ใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่เป็นโรคและที่ฝังสัตว์ที่ตายด้วยโรคระบาดต่าง ๆ ต่อมาสำนักงานราชพัสดุจัดให้เป็นของโรงเรียน ปี พ.ศ. 2530 โรงเรียนได้แบ่งที่ดินจำนวน 29 ไร่ ให้ชาวบ้านเช่าเพื่อทำการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยแบ่งออกเป็น 3 แปลง คือ แปลงที่ 1 จำนวน 6 ไร่ แปลงที่ 2 จำนวน 11 ไร่ 2 งาน แปลงที่ 3 จำนวน 11 ไร่ 2 งาน มีชาวบ้านทำการเช่าดังนี้

แปลงที่ 1 จำนวน 6 ไร่ โรงเรียนให้ นายอ่อนจันทร์ มณีโคตร ซึ่งไม่มีที่ดินทำกิน เป็นผู้บุกเบิกถางป่าให้โรงเรียน ดังนั้นจึงให้นายอ่อนจันทร์ ใช้ที่ดินสำหรับปลูกมันสำปะหลังโดยไม่ต้องเช่าเป็นระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นช่วงที่กำลังปลูกมันสำปะหลังกันมาก เมื่อหมดสัญญา นายอ่อนจันทร์ ไม่เช่าต่อเนื่องจากอพยพแรงงานไปตัดอ้อยที่สุพรรณบุรี มีรายได้ดีกว่า ดังนั้น นายบุน มั่งมา ซึ่งไม่มีที่ดินทำกินได้เช่าต่อ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-พ.ศ. 2536 เพื่อปลูกมันสำปะหลัง คิดค่าเช่าไร่ละ 300 บาทต่อปี สัญญาเช่า 3 ปี เมื่อครบ 3 ปี ไม่มีคนเช่าต่อ นายบุนจึงเช่าต่อเพื่อปลูกอ้อย หลังจากที่เก็บเกี่ยวผลผลิตมันสำปะหลังแล้ว

แปลงที่ 2 จำนวน 11 ไร่ 2 งาน นายอ่อนจันทร์เป็นผู้บุกเบิกเช่นกัน แต่ นายอ่อนจันทร์ ไม่ใช้ที่ดินปลูกพืชชนิดใด เนื่องจากแรงงานในครอบครัวมีไม่เพียงพอ โรงเรียนจึงให้ชาวบ้านซึ่งไม่มีที่ดินทำกิน เช่า จำนวน 10 คน เพื่อปลูกมันสำปะหลัง อัตราเช่าไร่ละ 100 บาทต่อปี สัญญาเช่า 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2533 ต่อมา นายสังัด มุงคล ซึ่งเป็น

ผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 58 ไร่ ขอเช่าต่อเพื่อขยายพื้นที่ในการปลูกอ้อย โดยเช่าในอัตรา ไร่ละ 300 บาทต่อปี เช่าเป็นระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-พ.ศ. 2536

แปลงที่ 3 จำนวน 11 ไร่ 2 งาน โรงเรียนให้นายสายันต์ หล่มताल มีที่ดินทำกินของตนเอง 25 ไร่ เป็นผู้บุกเบิกให้ โรงเรียนจึงให้นายสายันต์ ใช้ที่ดินแปลงนี้ปลูกมันสำปะหลังโดยไม่ต้องเช่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2533 เป็นระยะเวลา 3 ปี ครบสัญญา นายสายันต์ จึงขอเช่าเพื่อขยายพื้นที่ปลูกอ้อยต่อจนถึงปัจจุบันนี้

จะเห็นได้ว่า การปลูกพืชเศรษฐกิจมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านหันแตกมาก เนื่องจากทำให้มีรายได้ จนต้องเช่าที่ดินของโรงเรียนเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าวเพิ่มจากที่ดินของตนเอง เงินค่าเช่าที่โรงเรียนได้จะนำไปใช้ซื้อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนและการซ่อมบำรุงโรงเรียนทุก ๆ ปี

4.1.6.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มคน

ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนบ้านหันแตกแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ จากคำบอกเล่าของนายมา ลาเลี้ยง และ นายบุญจันทร์ โพธิ์สอน ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในหมู่บ้านหันแตก ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

ลักษณะของครอบครัวในหมู่บ้านหันแตกเป็นครอบครัวขยายแบบชั่วคราว ส่วนมากลูกเขยมาอยู่ในครอบครัวของพ่อตา ซึ่งไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากอดีตแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตที่มีแบบแผนปฏิบัติสืบต่อกันมา เมื่อฝ่ายชายแต่งงานอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงเป็นเวลาสักระยะหนึ่งก็จะแยกครอบครัวไปตั้งครัวเรือนใหม่ ซึ่งจะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน สำหรับบทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูกในอดีต พ่อแม่จะมีเวลาดูแลลูก อบรมสั่งสอนลูกให้เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิต เช่น การฝึกหัดให้ลูกสาวรู้จักทอผ้า ทำอาหารและดูแลบ้านเรือน เป็นต้น ส่วนลูกชายพ่อจะอบรมสั่งสอนให้รู้จักทำนา หาปลา หาสัตว์จากป่า เป็นต้น แต่ปัจจุบันเมื่อชาวบ้านมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจ จึงพบว่าเมื่อเริ่มมีการปลูกมันสำปะหลังและปลูกอ้อยมากขึ้น ความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ที่มีต่อลูกน้อยลง พ่อและแม่ต้องรีบไปทำงานในไร่แต่เช้าตรู่และกลับบ้านก็ค่ำมืด พ่อแม่จะเอาเงินไว้ให้ลูกซื้ออาหารกินเอง การอบรมสั่งสอนต่าง ๆ บทบาทส่วนใหญ่จะอยู่ที่ครูในโรงเรียน จะเห็นได้ว่าบทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูกน้อยลง จากกิจกรรมที่ในไร่มีมากกว่าแต่ก่อนแต่เมื่อลูกโตขึ้นพอที่จะเป็นแรงงานในไร่ได้ ก็มีการช่วยเหลือพ่อแม่ในไร่นาของตัวเองเป็นอย่างดี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

จากประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง กับบ้านหินแตก การแต่งงานก็แต่งงานกันภายในหมู่บ้าน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติในอดีต จึงมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านการช่วยเหลือแรงงาน และการแบ่งปันอาหารการกินที่หามาได้ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าในสมัยก่อนเมื่อหาของป่าได้ก็จะแบ่งให้ญาติพี่น้อง ส่วนการช่วยเหลือแรงงานนั้นจะเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานที่ทางภาคนี้เรียกว่า "การลงแขก" ทั้งการลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว และนวดข้าว การช่วยกันค้ายหมูในไร่บ่อ หรือแม้แต่การลงแขกสร้างบ้าน การช่วยเหลือระหว่างเครือญาติ ยังมีอีกหลายรูปแบบ เช่น การไปช่วยงานพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งพิธีการทำบุญตักบาตรบ้าน การทำบุญอุทิศให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และงานแต่งงานโดยจะไปช่วยเหลือจัดแจงการงานต่าง ๆ นอกจากนี้ญาติๆ ก็ยังแสดงความสัมพันธ์ให้เห็นเมื่อยามเจ็บป่วยก็จะมีการช่วยกันดูแลรักษา ช่วยค้นหาวิธีการรักษา ตลอดจนเสาะหาหมอมารักษา อีกทั้งญาติพี่น้องยังช่วยกันดูแลลูกหลานเมื่อพ่อแม่ไม่อยู่ ให้คำปรึกษาหารือระหว่างญาติพี่น้อง เมื่อมีปัญหา แม้แต่การกู้ยืมเงินญาติพี่น้องก็ให้ความช่วยเหลือกันได้โดยไม่ต้องทำสัญญากู้ยืม ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติพี่น้องแน่นแฟ้นนั้น สาเหตุหนึ่งก็เพราะมีการแต่งงานภายในเครือญาติกันหรืออาจกล่าวได้ว่าภายในหมู่บ้านเป็นพี่น้องกันหมด ความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนบ้านใกล้เคียงด้วย เพราะบ้านเรือนในครั้งนั้นอยู่รวมเป็นกระจุก อยู่เป็นกลุ่มญาติ แม้ว่าจะออกเรือนไป แต่ก็ยังอยู่ในบริเวณใกล้เคียง แต่ในช่วงที่สภาพเศรษฐกิจของชุมชนเข้าสู่การผลิตเพื่อขายที่มีการปลูกมันสำปะหลัง และการปลูกอ้อยเป็นหลักนั้น การช่วยเหลือแรงงานในการลงแขกในไร่ และการดำนาอ้อยลงคงมีแต่การลงแขกเกี่ยวข้าว และนวดข้าว ซึ่งการลงแขกจะยังคงมีอยู่ในทุกครอบครัว แต่จำนวนชาวบ้านที่มาร่วมลงแขกจะลดลงจากเดิมที่มีครั้งละ 20-30 คน เหลือครั้งละ 10-15 คนเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน พบว่าสาเหตุที่มีการแลกเปลี่ยนแรงงานโดยวิธีการลงแขกมีจำนวนคนในแต่ละครั้งลดลง เนื่องจากต้องรีบไปรับจ้างในไร่ ซึ่งได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน แต่การช่วยเหลือแรงงานเพื่อนบ้านทำให้เสียเวลาไม่ก่อให้เกิดรายได้ สำหรับชาวบ้านที่ยังมีการช่วยเหลือแรงงานกันอยู่จะเป็นครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้อง และมีความคุ้นเคยกันเท่านั้น ความสัมพันธ์ที่ยังคงเหลืออยู่ แสดงออกในเรื่องของการช่วยเหลือในยามเจ็บป่วย และช่วยเหลือในงานพิธีกรรม แต่ก็ไม่สามารถอยู่ร่วมได้ในระยะเวลานานเหมือนเดิม เนื่องจากต้องรีบไปทำงานในไร่มันสำปะหลัง และในไร่อ้อยของตนเอง และรับจ้างในไร่ของคนอื่น

4.1.6.3 การเมืองการปกครอง

เดิมผู้นำหมู่บ้านหินแตกจะเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เมื่อปี พ.ศ. 2475 หน่วยงานของรัฐให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้น ดังนั้นผู้นำของหมู่บ้านจึงเกิดจากการเลือกตั้ง และ นอกจากจะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านแล้ว ยังเป็นตัวแทนของรัฐและปฏิบัติงานให้รัฐมากกว่าอดีต นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านอีก 9 คน กรรมการคุ่มอีก 8 คน ทำหน้าที่บริหารงานภายในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านจะไม่ค่อยเด่นนัก แต่จะมีคณะกรรมการหลายคนทำงานเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกรรมการที่ทำงาน มีความคล่องตัวและสามารถทำงานร่วมกับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ที่ผ่านมามีคณะกรรมการมีบทบาทในการปกครอง การพัฒนาหมู่บ้าน บทบาทในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการหาแหล่งเงินกู้ของชาวบ้านดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการปกครองและการพัฒนาหมู่บ้าน

จากโครงสร้างของผู้นำหมู่บ้านหินแตกจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน และมีกรรมการหมู่บ้าน 9 คน หัวหน้าคุ่ม 8 คน เมื่อมีข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐหรือกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่จะต้องทำร่วมกัน คณะกรรมการทั้ง 18 คน จะประชุมทำความเข้าใจกันระดับหนึ่งก่อน หลังจากนั้นจึงแยกประชุมเป็นคุ่ม ๆ เมื่อประชุมคุ่มเสร็จจึงจะมาประชุมในระดับกรรมการเพื่อหามติร่วมกันอีกครั้ง การทำงานลักษณะนี้ นายบุญธรรม โพธิ์สอน ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวว่า เป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพเนื่องจากสามารถกระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึง และ ทำให้ชาวบ้านทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ดังนั้นจึงได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านหลายกิจกรรม ได้แก่ การทำประปาหมู่บ้าน ธนาคารวัว บ่อเลี้ยงปลาหมุนเวียน กิจกรรมเหล่านี้จะต้องมีคณะกรรมการบริหารงาน และมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน มีการขยายผลอย่างต่อเนื่องทุกปี กล่าวคือ กิจกรรมบ่อเลี้ยงปลาหมุนเวียนได้รับงบประมาณจากองค์การนาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา เมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นเงิน 100,000 บาท ทำการขุดบ่อเลี้ยงปลาจำนวน 20 บ่อ ๆ ละ 5,000 บาท เก็บเงินคืนภายใน 2 ปี ๆ ละ 2,500 บาท คณะกรรมการหมู่บ้านจะเก็บเงินคืนภายในเดือนมีนาคมของทุกปี และขยายผลทุก ๆ ปี ปี พ.ศ. 2537 มีบ่อเลี้ยงปลาเพิ่มขึ้นเป็น 30 บ่อ กิจกรรมธนาคารวัวได้รับงบประมาณจากองค์การนาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนา เมื่อปี พ.ศ. 2534 เป็นเงิน 105,000 บาท ทำการซื้อวัวให้แก่สมาชิกครอบครัวละ 1 ตัว ๆ ละ 7,000 บาท ทั้งหมด 15 ครอบครัว คณะกรรมการจะเก็บเงินคืนจากสมาชิกภายใน 3 ปี ๆ ละ 2,000 - 2,500 บาท เก็บภายในเดือนเมษายนของทุกปี ปัจจุบันสามารถขยายผลให้แก่สมาชิกจำนวน 30

ครอบครัว สำหรับกิจกรรมประเพณีหมู่บ้าน ผู้นำได้ประสานงานกับสำนักงานโยธาธิการจังหวัด ในการก่อสร้างโดยการเก็บเงินจากชาวบ้านครอบครัวละ 700-1,000 บาท เมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อสมทบกับงบประมาณกับโยธาธิการจังหวัด จะเห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวข้างต้น สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่าสาเหตุที่กิจกรรมในหมู่บ้านสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีเนื่องจาก

1. ผู้นำสามารถหาบัญชีรับจ่ายเงินได้อย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ชาวบ้านสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา
2. ชาวบ้านมีรายได้จากการขายพืชเศรษฐกิจเพียงพอที่จะคืนเงินหมุนเวียนในการทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้แก่คณะกรรมการได้ตามกำหนด
3. ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ยังมีลักษณะเป็นเครือญาติกันอยู่ การดำเนินการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ยังมีการเชื้อฟังกกันและการช่วยเหลือกันอยู่มาก

2. บทบาทในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

หลังจากที่ผู้นำได้รับนโยบายจากหน่วยงานรัฐต่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ ผู้นำจะให้การแนะนำแก่ชาวบ้านผู้ที่ปลูกถึงวิธีการหาพันธุ์ที่จะปลูก ราคาผลผลิต และแนวโน้มของราคาในอนาคต โดยจะมีเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา ในขณะเดียวกันจะมีผู้นำบางคน คือ นายบุญธรรม โพธิ์สอน ได้รับการอบรมจากองค์การนาชาติเพื่อร่วมกันพัฒนาเมื่อปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบยั่งยืนโดยลดพื้นที่ปลูกอ้อยเพื่อทำให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น พร้อมทั้งแนะนำให้ปลูกพืชชนิดผสมผสาน โดยไม่ปลูกพืชชนิดเดียวเพื่อไม่ให้ดินเสื่อมคุณภาพเร็วขึ้น ซึ่งมีผู้ปฏิบัติตามประมาณ 5 คน สำหรับบทบาทในการเป็นผู้นำในการปลูกพืชเศรษฐกิจนั้นไม่มี เนื่องจากผู้นำมีที่ดินทำกินน้อยโดยเฉลี่ยประมาณ 30-40 ไร่ แต่ผู้ที่เป็นผู้นำในการปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ คือ ชาวบ้านผู้ที่มีที่ดินทำกิน ตั้งแต่ 50 ไร่ขึ้นไป ซึ่งในหมู่บ้านมีประมาณ 7 คน เท่านั้น

3. บทบาทต่อการหาแหล่งเงินกู้

เดิมชาวบ้านไม่ได้พึ่งพิงแหล่งเงินกู้ภายนอกเนื่องจากการผลิตส่วนมากเป็นการผลิตเพื่อบริโภค ไม่ต้องลงทุนในการผลิตมากเหมือนในปัจจุบัน ผู้นำจึงไม่มีบทบาทมากนักต่อการกู้เงินของชาวบ้าน แต่เมื่อมีการปลูกพืชเศรษฐกิจมากจำเป็นต้องใช้ทุนมาก ผู้นำจึงต้องเป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มชาวบ้านที่จะกู้เงินกับแหล่งเงินทุนภายนอก ซึ่งปัจจุบันที่กู้กันมากคือ ธกส. โดยผู้นำจะเป็นผู้รวบรวมรายชื่อผู้ที่กู้ และจำนวนเงินที่จะกู้ให้ ธกส. พิจารณา และนอกจากนี้แล้วผู้นำ

ยังจะต้องเซ็นรับเป็นพยานหรือเป็นผู้บันทึก เพื่อเป็นหลักฐานในการกู้ยืมเงินจากนายทุนในหมู่บ้านของตนเอง และแนะนำไม่ให้ชาวบ้านไปกู้กับคนอื่นที่เป็นนายทุนจากต่างจังหวัด เนื่องจากเกรงว่าจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนเหล่านั้น

กล่าวโดยสรุปแล้วผู้นำของหมู่บ้านหินแตกเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบริหารงานพัฒนาการใช้ที่ดินในการปลูกพืชเศรษฐกิจ และการกู้เงินเพื่อการลงทุน และชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเนื่องจากผู้นำเป็นผู้มีความรู้ ทาตัวเป็นแบบอย่างและเป็นตัวแทนให้ได้โดยเฉพาะในเรื่องของเงินกู้

กล่าวโดยสรุปแล้ว เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของบ้านหินแตก ตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน สามารถลำดับเหตุการณ์ดังตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ลำดับเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้านหินแตก

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2454	เริ่มตั้งหมู่บ้าน
2475	ตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการชื่อว่า "บ้านนามูล"
2478	เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านหินแตก
2504	เริ่มปลูกบอ
	เริ่มอพยพแรงงานไปรับจ้างนอกหมู่บ้านเพื่อขายหญ้า และตัดบอ ชั่วคราว
2514	เริ่มขายที่ดิน
2516	เริ่มปลูกมันสำปะหลัง
2518	ทำคันคูถนนภายในหมู่บ้านโดยงบประมาณ กสช.
2524	ชาวบ้านเริ่มอพยพแรงงานไปรับจ้างต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ
2525	องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ตัดถนนจากบ้านหินแตกถึงอำเภอมัญจาคีรี 2 สายคือ
	สายที่ 1 หินแตก นางาม โสภนน้ำซุ่น แจ้งทับม้า และอำเภอมัญจาคีรี
	สายที่ 2 หินแตก หนองบัว หนองไม้ตาย หนองก้านเหลือง หนองบัว และ
	อำเภอมัญจาคีรี
2526	ตั้งโรงงานน้ำตาลสุเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ตารางที่ 3 ลำดับเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้านหินแตก (ต่อ)

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2528	สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ทำถนนลาดยางจากถนน รพช. หมายเลข 2284 ไปยังวัดอุดมคงคาคีรีเขต (ก่อนถึงบ้านโสกน้ำขุ่น ถนนสายที่ 1)
2530	โรงเรียนบ้านหินแตกเสถาแล้ว แบ่งที่ดินของโรงเรียนให้ชาวบ้านเร่งปลูกพืชเศรษฐกิจ จำนวน 29 ไร่
2532	เริ่มปลูกอ้อย
2534	ตั้งโรงงานน้ำตาลแจ้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

จะเห็นได้ว่าบ้านหินแตกตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน จนถึง พ.ศ. 2504 มีการผลิตแบบพึ่งพอกับการยังชีพ เมื่อรัฐมีนโยบายในการส่งออกสินค้าเพื่อการเกษตร และการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านสะดวกขึ้น ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงการผลิตจากการผลิตพอยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อขาย โดยการปลูกพืชเศรษฐกิจได้แก่ ปอ มันสำปะหลัง และอ้อย โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่ป่าเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและชุมชนดังกล่าวในบทย่อต่อไป